

A KÖZOKTATÁSÜGY DECENTRALIZÁCIÓJA.

— A M. Pædag. Társaságban 1916 ápr. 15.-én tartott előadás kivonata. —

Az a gondolat, melyet ezennel a Pædagogiai Társaság figyelmébe ajánlani kívánok, nem az én gondolatom. De midőn e gondolattal néhány hónappal ezelőtt megismerkedtem, mindjárt annyira megkapott engem, hogy mindjárt a magamévá tettem; tovább, hogy ne mondjam, végig gondoltam mindennemű folyamánnyal együtt. Ma aztán bizonyos végleges alakhoz jutott e gondolat elmémben és ebben az alakjában kívánom a Magyar Pædagogiai Társaság előtt kifejtetni.

E gondolat egyébiránt egyik-másik tekintetben nem is új. Vele rokon gondolatokat, illetőleg ezekből folyó intézményeket találunk mind saját közoktatásügyünk multjában, mind pedig más európai államoknak régebbi és újabb közoktatásügyi szervezeteiben. A kérdés e historikumával azonban nem kívánok mai előadásomban foglalkozni, hanem csupán arra akarok szorítkozni, hogy a gondolatot, amint ma lelkemben kialakult, a Pædagogiai Társaságban bemutatásam, iránta érdeklődést keltsek, megvalósulásának elképzelhető következményeit fejtegessem, esetleg még megvalósulásának lehetőségéről és időpontjáról is véleményemet megmondjam.

A szóbanforgó gondolatot a következő alakban látom magam előtt, illetőleg a következő alakban látom megvalósíthatónak:

1. A mostani tankerületi királyi főigazgatóságok középpontjaiban — ezekhez esetleg még hozzájárulhatna egy-két főigazgatóság, illetőleg középpont — újfajta tankerületi kir. főigazgatóságok volnának szervezendők. Ezeknek első, közvetlen feladata volna felügyelet gyakorlása mindazok az iskolanemek felett, melyek a népiskolák és a főiskolák között foglalnak helyet. Ezek az iskolanemek mindenekelőtt a középiskola (gimnázium és reáliskola), felsőbb leányiskola (és a leánygimnázium), polgári fiú- és polgári leányiskola, de ide kell számítani a tanítóképző- és tanítónőkészítő-intézeteket, a polgári iskolai tanárképző-intézeteket (természetesen, ha a legelőkelőbbek közülök, a budai Pedagógium és az, amely az Erzsébet-nőiskolával kapcsolatos,

főiskolákká válnának, mint remélhető, akkor ezek kiesnének a sorból), a felső kereskedelmi iskolákat stb.

2. Ezeknek az iskoláknak adminisztratív szempontból *egy* kézben való egyesítése csak úgy válnék lehetségessé, ha a sokféleséget egységgé egybefűző tankerületi kir. főigazgató mellé minden alája tartozó iskolanem részére egy-egy megfelelő jellegű felügyelő volna beosztva. Ezek a felügyelők részint pedagógiai készségeikre, részint szakképzettségükre nézve egymástól különböznenek ugyan, de a maguk összességében mégis egybehangzó testületet alkotnának. Mindegyik közülök találna egy-egy iskolanemben megfelelő munkát, mely különösen az illető iskolákkal való közvetlen érintkezésben és az ebből folyó közvetlen, személyes irányításban jutna kifejezésre. Az egyes felügyelők jelentéseit feldolgozná aztán a hivatal feje, a tankerületi kir. főigazgató, arra törekedve, hogy autopszia útján meggyőződést szerezzen magának arról, amit a felügyelők jelentéseiben esetleg hiányosnak vagy kétesnek talál. E közvetett és közvetlen tapasztalatok anyagából szűrné le aztán a tankerületi főigazgató a miniszterium részére azt, amit javítások, újítások, alkotások javaslása céljából szükségesnek vél.

3. A főigazgató elintézhetne egyszersmind a saját hatáskörében sok oly ügyet (még bizonyos alsóbbrendű kinevezéseket is), melyek most a miniszteriumot terhelik és sokszor elvonják azoktól a magasabbrendű feladatoktól, melyeknek teljesítésére tulajdonképen hivatva volna. Így volnának aztán ezek az újjászervezett főigazgatói hivatalok ma nagyon is centralizált közoktatásügyünknek decentralizáló szervezettvé. Egy nagy centrális főhivatal helyett vagy mellett, mely képtelen most a kellő gyorsasággal, a kellő alapossággal, de mindenekelőtt a kellő kezdeményező erővel dolgozni, lenne így 12—14 kisebb vidéki centrum, mely magában véve a főcentrumnál sokkal kisebb rayonokra sugározthatná ki a maga energiáit és viszont kisebb rayonból szerezne majd a maga erőimpulzusait, továbbadva aztán ezeket kellő rostálás útján a főközéppontnak, a közoktatásügyi miniszteriumnak. Differentiálódás és redintegrálódás — a spenceri értelemben — így jutna bele közoktatásügyünknek eddig egyfelől differenciálatlan, másfelől mégis széthulló szervezetébe.

4. A főigazgatói hivatalokban egybegyülemelő és onnét a középpontba továbbadandó impulzusoknak nem kellene épen kizárólag csak oktatásügyi természetűeknek lenniök. Kiterjedhetnek a közművelődés egyéb területére is. Csak üdvös lehetne a közoktatásügyre nézve, ha saját közegei útján közvetlen, belső kapcsolatba jutna a közművelődés egyéb részeivel vagy oldalaival.

5. A főigazgatói hivatalok élére kiváló, nagy látókörű férfiak

kellenének, kik a magyar közoktatásügynek vagy éppenséggel az egy-
séges magyar közművelődésügynek méltó képviselői volnának a vidé-
ken, a végeken.

6. Ha ezeket a hivatalokat jól és nem sokára megteremtik, illetőleg
a mostaniaknak átalakítása útján megszervezik, bennük kulturánknak
az a resztaurációja, melynek a háború után nálunk mindjárt meg
kell kezdődnie, igen jelentékeny, igen hathatós eszközökhöz jutna.
A magam részéről ezeknél alkalmasabbakat és jobbakat az előttünk
levő nagy célokra alig tudok elképzelni.

7. Ez az átalakítás, újjászervezés, illetőleg teremtés azonban
mai partiális törvényeinken belül, hozzászámítva ezekhez a tervezett
középiszkolai törvénynovellát és polgáriszkolai törvényt is, nem hajt-
ható végre. E célból külön törvényre volna szükség «A tankerületi
királyi főigazgatókról». Ez a törvény egészen rövid szövegű lehetne.
Négy-öt paragrafusból állana, mely nagyjában megjelölné az új, ille-
tőleg újjászervezett hivatalok feladatát és az alája tartozó iskolák
körét, a részleteket pedig egy rendeleti úton kibocsátandó szabály-
zatra hagyná.

8. Ilyen kisméretű törvényjavaslatot könnyen lehetne a leg-
közelebbi országgyűlési ülések valamelyikén letárgyalni. Volna ennek
ép oly — sokunk szemében nagyobb — jelentősége, mint akár a
földgáz, akár pedig a pénzügyi középpont ügyének. A közgazdasági
dolgok mégis csak kérgét, bár természetesen nélkülözhetetlen kérgét,
teszik a nemzeti élet fájának, a közművelődésiek ellenben agyvelejét,
életnedvét, virágját is, gyümölcsét is egyszerre.

Ismételve mondom, hogy meggyőződéseim szerint ezek az új-
fajta főigazgatói hivatalok, ha őket jól szervezik, arra méltó embe-
rekkel töltik be és működésükben a kellő módon előmozdítják, első-
rendű szerveivé lehetnek annak az új nemzeti kulturális életnek,
melyet annyian epedve várunk és amelynek a háború után minél
előbb, minél nagyobb frissességgel és erővel meg kell indulnia.

WALDAFFEL JÁNOS.

A HÁBORÚ ÉS A NYELVEK.¹

Művelődéstörténeti adatok. — Első közlemény.

I. 1. Az élő nyelvek tanítása, tanulása, általában használata,
egyike azoknak a háborús kérdéseknek, amelyek mostanában min-

¹ A Magyar Pædagogiai Társaságban 1915 november 20-án tartott
előadásnak bővített kiadása.